

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

До захисту допущено
_____« »_____ 2020 р.
Зав. кафедри ОДПМ і РТМ
_____ Н.О. Урсу

Дипломна робота
магістра

з теми: **«СТАФАЖ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ XVI-
XVII ст.»**

Виконав: **Музика Анатолій Анатолійович**,
студент II курсу, ОМх1-М19 групи,
освітня програма: 014 Середня освіта
Образотворче мистецтво

Керівник: **Урсу Н.О.**, доктор
мистецтвознавства, професор

Рецензент: **Паур І. В.**, кандидат
історичних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАФАЖУ XVI-XVII ст. У МАЛЯРСТВІ	5
1.1. Стафаж в публікаціях мистецтвознавців та дослідників.....	5
1.2. Зображення людей на дальніх планах у творчості західноєвропейських майстрів XVII століття.....	13
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1	15
РОЗДІЛ 2. СТАФАЖ У МИСТЕЦТВІ ІТАЛІЙСЬКИХ МАЙСТРІВ	16
2.1. Зображення фігур у пейзажних композиціях італійських майстрів.....	16
2.2. Стафаж у творчості Джентіле Белліні.....	20
2.3. Вплив стафажу на розвиток пейзажного жанру у венеціанській школі кінця XVII – початку XVIII століття.....	25
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2	39
РОЗДІЛ 3. СТАФАЖ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ	41
3.1. Особливості стафажних композицій у творчості вітчизняних художників.....	41
3.2. Роль стафажних елементів у живописних і графічних творах Тараса Шевченка.....	53
3.3. Сучасний український стафаж, його місце і значення.....	55
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3	60
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	68
ДОДАТОК ДО ВСТУПУ	68
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 1	69
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 2	74
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 3	83

ВСТУП

СТАФАЖ (нім. staffage, від staffieren – прикрашати картини фігурами) – зображення фігур людей, тварин у пейзажному живописі для оживлення твору, які мали другорядне значення. Стафаж набув поширення в VII ст., коли пейзажисти включали до своїх творів дрібноформатні релігійні та міфічні сцени.

Стафаж був особливо поширений у творах західноєвропейських художників XVI-XVII століть.

Фігури тварин і людей, сюжетно незначні, виконують важливу роль оживлення, обжитості порожніх пейзажів чи зображень міст і сіл. Внесок стафажу дозволяв порівнювати масштаб споруд, висоту дерев в порівнянні з розмірами тварин чи зростом людських фігур. У талановитих митців стафаж міг цікаво ритмізувати композицію, підкреслити її глибину і перспективні скорочення. Стафаж в картинах Пітера Брейгеля Старшого поєднаний в групи і при бажанні міг бути сюжетами окремих картин, настільки щедро ними насичені картини митця.

Збільшення фігур людей і тварин перетворює композицію на побутовий жанр. Той же Пітер Брейгель Старший майстерно поєднав збільшення фігур людей і тварин зі стафажем в картині «Мисливці на снігу» (іл. 1), відмовившись від схематизації стафажу, не втративши виразності жодного з елементів твору.

Стафаж – важлива частина креслень архітектора. Але подані фасади чи інтер'єри головують в них, тому стафаж подають схематизовано, спрощено, його роль – наочно подати масштаб. Окрім стафажу архітектурна графіка використовує також і антураж, тобто зображення дерев, кущів, машин в схематизованому вигляді. Це підсилює виразність архітектурної графіки, сприяє наочності майбутньої споруди і може спонукати до створення штучного ландшафту, саду або парку [24].

Актуальність проблеми: кожен мистецтвознавець та дослідник використовує стафаж по-різному у своїй творчості. Важливо вміти розпізнати стафаж та його вплив на розвиток різних видів та жанрів мистецтва. Дотепер

стафажу, як складовій частині пейзажного мистецтва, приділялось надзвичайно мало уваги. Поза увагою дослідників також залишався цілий пласт живописних та графічних зображень, де другорядними діючими особами виступали люди й тварини, розміщені на дальніх планах. Тому виник інтерес до розгляду недослідженої проблеми, що, безперечно, виводить дану проблему у низку найактуальніших.

Об'єктом дослідження є стафаж у західноєвропейському мистецтві XVI-XVII.

Предмет дослідження становлять методи і прийоми створення стафажу у роботах митців XVI-XVII ст.

Мета і завдання показати на прикладах творчості відомих майстрів сутність та вплив стафажу на західноєвропейське та українське мистецтво.

Хронологічні межі дослідження охоплюють мистецькі твори художників XVI-XIX ст.

Основним методом дослідження є спостереження, опис та аналіз стафажних елементів, які були використані західноєвропейськими та українськими майстрами XVI-XIX ст.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використані як у мистецькій практиці, так і при викладанні лекційних курсів з теорії мистецтва, при проведенні семінарських і практичних занять, спецсемінарів, для написання дипломних та магістерських робіт тощо.

ВИСНОВКИ

У роботі була поставлена мета – на прикладах західноєвропейських майстрів показати вплив стафажу на західноєвропейське мистецтво.

Працюючи над даною темою я прийшов до висновку, що стафаж є невід'ємною частиною різних видів та жанрів мистецтва.

Стафаж – процес досить складний і багатогранний. Стафаж – це не просто зображення фігур людей, тварин у пейзажному живописі, це вміння оживити твір. Стафаж застосовують в різних жанрах та видах мистецтва, і основне завдання майстра – пам'ятати про всі тонкощі його передачі, при цьому не забуваючи ритмізувати композицію, підкреслити її глибину і перспективу.

Поява терміну пов'язана з мистецтвом живопису і отримало поширення головним чином в XVII столітті, коли пейзажисти стали включати у свої твори релігійні і міфологічні сцени. Іноді стафаж виконувався не автором пейзажу, а іншим художником.

І дійсно, в мистецтві часто написаний пейзаж, особливо сільських і міських місцевостей, без зображень людини створює враження апокаліпсичної картини вимерлого міста. В той же час, стафаж використовується і на задньому плані багатофігурних композицій або портретів.

Іншими словами, у використанні стафажу є свої винятки і «підводні каміння». Найголовніше – ніколи не заспокоюватися і ніколи не вважати, що все вже відомо, що техніка стафажу освоєна «досконало», що всі прийоми «відрепетировані» і т. п. Впевненість у своїх силах не повинна перетворюватися на самовпевненість, а наявні знання – у застиглу догму, яка не підлягає перевірці або вдосконаленню. І важливо пам'ятати: техніка стафажу – це перш за все важка, кропітка, відповідальна робота, що вимагає не тільки різнобічних знань і творчого ставлення, але і величезної напруги сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С. О колорите. Москва : Изобразительное искусство, 1974.
2. Антал Я., Кушнир Л., Сламень И., Гавранкова Б. Архитектурное черчение. Перевод со словацкого. Киев : Издательство «Будивельник», 1980. 127 с.
3. Булгаков Ф. И. Альбом русской живописи. Картины В. Д. Орловского СПб., 1888. 20 с.
4. Венеціанська_художня_школа [<https://uk.wikibooks.org/wiki/>].
5. Власов В.Г. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 10 т. Т. IX: СкУ. СПб.: Азбука-классика, 2008. 768 с.;
6. Володимир Донатович Орловський. 1842-1914. : [альбом] / авт. тексту та упоряд. П. І. Говдя. Київ : Мистецтво, 1968. 114 с. : іл.
7. Володимир Орловський (1842-1914). Микола Пимоненко (1862-1912) : [альбом] / авт. статей О. Жбанкова. Хмельницький : Галерея, 2006. 192 с.17
8. Гос. Эрмитаж. каталог 1. «Западноевропейская живопись». Ленинград, «Аврора», 1976.
9. Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві XVII ст.
- 10.Лихачёва В.Д. Искусство Византии IV-XIV вв. Москва,1982.
11. Максимов О.Г. Рисунок в архитектурном творчестве. Москва, 2003. 464 с. 5
12. Манин В. С. Русский пейзаж. Энциклопедия русского пейзажа. Москва : Белый город, 2001. 631 с.
13. Манин В. С. Русский пейзаж. Энциклопедия русского пейзажа, с 32-51.
14. Міляєва Л. С. З архіву Володимира Донатовича Орловського // Студії мистецтвознавчі. 2006. №1. С. 108-130.
15. Неділько Г. Тарас Шевченко: Життя і творчість. Київ : Рад. школа, 1988. 246 с.

16. Сидор-Гібелінда Олег. Сім'я скарбів. Електронний ресурс: [<http://art-raschdorf.com/ua/catalog.html>].
17. Олійник М. Самбірська іконописна школа // СЛОВО № 4 (48) 2012, С. 38-43;
18. Попова О.С. Свет в византийской и древнерусской живописи XII-XIV века // Советское искусствознание. 1977. Москва, 1978.
19. Свенцицкая В.И. Мастер икон XV века села Вановка и Здвижень // Древнерусское искусство. Проблемы и атрибуции. Москва, 1977.
Свенціцька В. Живопис XIV-XVI ст. // Історія українського мистецтва. Київ, 1963. Т. 2.
20. Стасов В. В. Избранные сочинения : В 2 т. Т. 1 : Обзоры, выставки, полемика. Москва : Искусство, 1937. 862 с;
21. «Український пейзажний жанр» <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-ukrainskij-pejzaznij-zanr-273010.html>.
22. Тарас Шевченко – художник слова та пензля. Всеволод Кисілевський. [Електронний ресурс]: <http://yaremche.org/news/956> ;
23. Тарас Шевченко. Кобзар / Тарас Шевченко. Київ : Дніпро, 1985. 640 с.
24. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. 2-ге вид. Київ : Головна редакція УРЕ, 1974-1985., Том 10, 1983, С. 521.
25. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – К. : Дніпро, 1985. – 622 с. – (Сер. «Вершини світового письменства», т. 50).
26. Шедеври пейзажного живопису. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Електронні ресурси

27. Історія пейзажного жанру. Електронний ресурс]: URL: <https://sites.google.com/site/pejzazurok/istoria-pejzaznogo-zanru>;
28. Електронний ресурс]: <https://artmarshals.livejournal.com/16430.html>;

29. [Электронний ресурс]: <https://greentown2020.livejournal.com/244479.html>;
30. [Электронний ресурс]: [<http://museum.net.ua/day-in-history/23-02/>];
31. [Электронний ресурс]: <https://www.slideshare.net/andylevkovich/ss-54053005>
32. [Электронний ресурс]: [<https://artchive.ru/gentilebellini>];
33. Электронний ресурс]: [<https://yaremche.org/news/956>];
34. Электронний ресурс]: [<http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/volodimir-orlovskiy/>];
35. Электронний ресурс [<https://jyvopys.com/acis-i-galateya-klod-lorren/>]; 9
36. Электронний ресурс [<https://jyvopys.com/vikradennya-yevropi-klod-lorren/>];
37. Электронний ресурс]: [<https://school.home-task.com/mista-i-sela-v-pejzazhi/>];
38. Электронний ресурс]: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0];